آنتن

پیشرفت مجازی؛ برای علم، برای تقلب!

دنیای ارتباطات هر روز پیشرفت جدیدی دارد. فیس‌بوک از امکان فوق پیشرفته‌ای برای برگزاری مجازی جلسات رونمایی کرده است، اما در فرانسه از امکان پیشرفت مجازی برای تهیه و فروش گواهی تقلبی سلامت استفاده می‌کنند! تحلیل جالب توجه یکی از مسئولان مطبوعاتی وزارت ارشاد از چرایی گسترش اخبار جعلی از دیگر اخبار این شماره ماست.

رونمایی فیس‌بوک از یک پیشرفت جدید

مارک زاکربرگ از پیشرفت جدیدش در فیس‌بوک رونمایی کرد: برگزاری یک کنفرانس در واقعیت مجازی. شما با گذاشتن یک هدست و عینک مخصوص فیس‌بوک در هر جای دنیا که باشید می‌توانید وارد اتاق جلسه شوید و مطالب خود را به شرکت‌کنندگان ارائه دهید. همه آنها میکروفن دارند و می‌توانید با هم حرف بزنید و همه در یک اتاق هستید. این فضا حتی دارای یک تخته سفید مجازی است که می‌توانید روی آن چیزی بنویسید یا تصویری را از رایانه خود نشان دهید. سلام کنیم به پیشرفت تکنولوژی و به کنفرانس‌هایی که به‌جای دیدن آدم‌ها فقط آواتار آنها را می‌بینیم!

فروش گواهی تقلبی سلامت کرونا در فرانسه

«به واکسن نه بگویید، اما از مزایای گواهی سلامت بهره‌مند شوید!»، «گواهی سلامت حداکثر در ۸ تا ۱۰ ساعت»، «با خدمات ما واکسن دیگر اجباری نیست.» اینها نمونه‌هایی از پیام‌هایی است که این روزها و پس از اجباری شدن گواهی سلامت برای شرکت در بسیاری از فعالیت‌های روزمره زندگی در فرانسه، در شبکه اجتماعی اسنپ‌چت زیاد دیده می‌شود. فروشندگان گواهی سلامت پیام‌ها را از حساب‌هایی موقت و چند روزه می‌فرستند و بعد ناپدید می‌شوند.

با توجه به واکسن‌ستیزی جماعت پرشماری از شهروندان فرانسه از یکسو و حکم غیرمنتظره دولت امانوئل ماکرون برای اجباری کردن گواهی (پاسپورت) سلامت، اقبال به چنین بازار سیاهی دور از ذهن نبوده و نیست. قیمت پاسپورت سلامت تقلبی که از قرار معلوم در حال حاضر تضمینی و درست است، از ۱۴۰ تا ۳۵۰ یورو متغیر گزارش می‌شود. اهمیت این گواهی‌ها اینجاست که دارنده آن یک شهروند کاملاً واکسینه شده به شمار می‌رود و تا اطلاع ثانوی دیگر نیازی به تست کووید هم نخواهد داشت. چنین فردی عملاً امکان دریافت واکسن کرونا را هم از دست می‌دهد، چراکه مشخصاتش به عنوان یک فرد کاملاً واکسینه، در مرکز داده‌های وزارت بهداشت ثبت شده است. ثبت اطلاعات متقاضیان در سیستم جز با مشارکت یک پزشک خلافکار انجام نمی‌شود.

در حالی که زمان زیادی از اجباری شدن گواهی سلامت نمی‌گذرد، تاکنون ۴۶ شکایت از سوی سازمان تأمین اجتماعی برای جعل و استفاده از گواهی جعلی سلامت به پلیس تحویل داده شده است.

چرا اخبار جعلی شیوع می‌یابند؟

محسن حدادی مدیرکل دفتر تبلیغات و اطلاع‌رسانی معاونت مطبوعاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، با اشاره به اخبار جعلی و شرایط گسترش آن گفت: با آن که اشاعه اخبار و محتوای جعلی پدیده جدیدی نیست اما آنچه امروزه اهمیت بسیاری پیدا و آن را به یک خطر فراگیر جهانی تبدیل کرده است، نقش مؤثر و نگران کننده شبکه‌های اجتماعی و شهروند- خبرنگاران و حتی شهروندان عادی در نشر گسترده و سریع اخبار جعلی است. میل به اطلاع‌رسانی و پخش این اخبار در میان مردم با توجه به نقش شبکه‌های اجتماعی در سرعت نشر اطلاعات، باعث پخش گسترده این اخبار می‌شود.

وی در ادامه گفت: از سوی دیگر، کوتاهی رسانه‌های رسمی و کندی اطلاع رسانی دستگاه‌های مختلف، به نشر و افزایش ضریب نفوذ این اخبار کمک می‌کند. کم اطلاعی، در کنار اطلاع‌رسانی ناقص و غیرجامع، همچنین نبود نظام شفافیت در اطلاعات و دسترسی به آن بهترین محل تولد و رشد اخبار جعلی است.

حدادی در ادامه افزود: در حالی که در گذشته روزنامه‌نگاران و گزارشگران حرفه‌ای که دارای دانش تخصصی و مسئولیت اجتماعی بودند، با ایفای نقش دروازه‌بانی خود، تأثیر بسزایی در کاهش انتشار اخبار نادرست داشتند، امروزه به دلیل ویژگی محدودیت‌گریزی ابزارهای نوین رسانه‌ای و در عین حال نبود یک عزم عمومی برای کنترل و تعدیل آسیب‌های آن از طریق در نظر گرفتن راهبردهای آموزشی و مواجهه ایجابی با این پدیده مخرب، شاهد گسترش وسیع فیک‌نیوزها در کشور و البته در سراسر دنیا هستیم.

وی گفت: مادامی که یک اهتمام جدی برای کنترل و تعدیل این فضا از طریق فرآیندهای نظارتی و آموزشی وجود نداشته باشد، برخی فعالان رسانه‌ای اجتماعی که عمدتاً از تخصص کافی برخوردار نیستند، فرصت را مغتنم می‌شمرند و تلاش می‌کنند تا با انتشار شایعات و اخبار جعلی، بدون توجه به آثار زیانبار آنها شمار اعضا و دنبال‌کنندگان خود را بالا ببرند. رفتار احساسی و هیجانی در کنار نبود سواد رسانه‌ای دو عامل اصلی ناتوانی در کنترل شیوع اخبار جعلی است. قاعدتاً حذف اینگونه خبرها با وجود فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، شدنی نیست اما کاهش اتکا و اعتماد به آنها و مبادی تولیدشان، بهترین شیوه برخورد با اینگونه اخبار است.

حدادی در پاسخ به این پرسش که وضعیت کشور را در تأثیرپذیری از اخبار جعلی در شرایط کنونی چگونه ارزیابی می‌کنید، بیان کرد: ما به موازات شیوع پاندومی کرونا با همه‌گیری اخبار جعلی، بد و بی‌کیفیت مواجه شده‌ایم و از آنجایی که ابعاد مختلف این بیماری برای عموم مردم و حتی متخصصان ناشناخته بود، فضا برای انتشار بی‌رویه شایعات، بیش از پیش هموار شد و در چنین شرایطی با نشر گسترده‌تر و اشکال مختلفی از اخبار جعلی هم روبه‌رو شدیم.

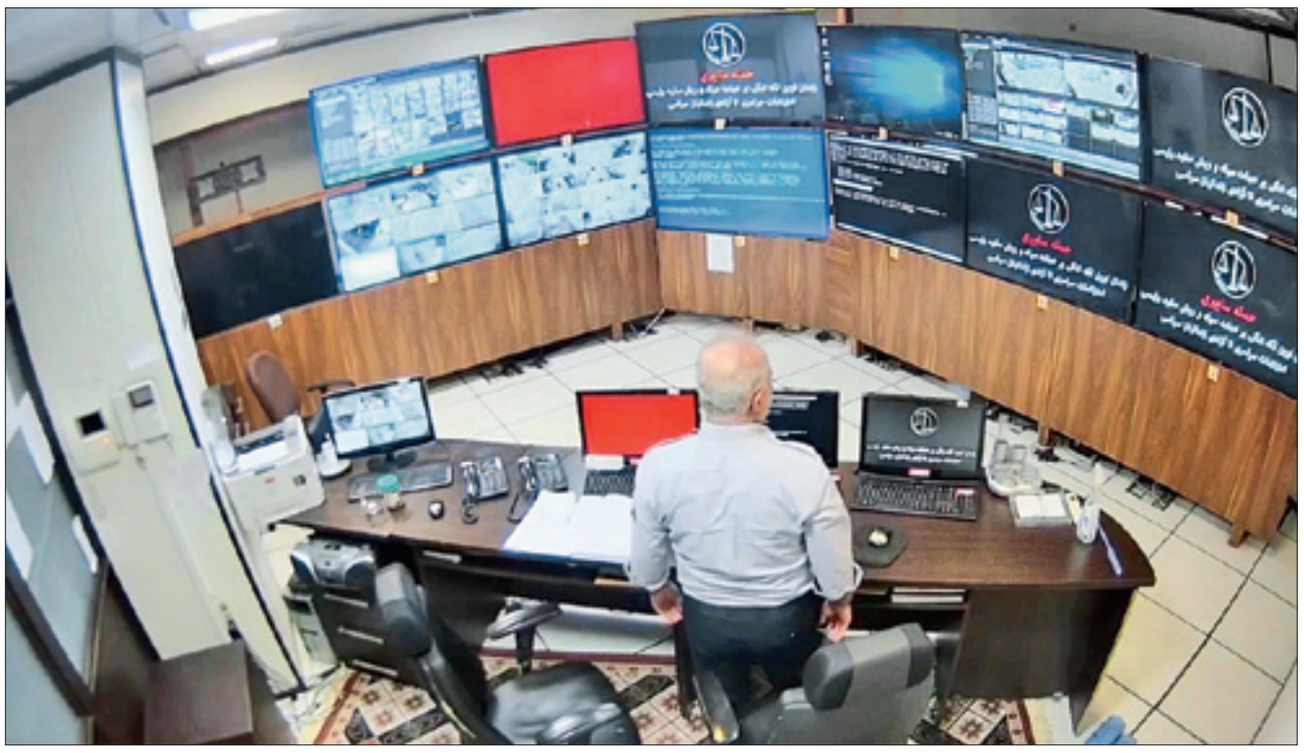

دادخواهی یا فضاسازی رسانه‌ای؟

نگاه یک

زینب شاهینی

هفته گذشته انتشار ویدئوی دوربین‌های مداربسته زندان اوین به یکی از موضوعات داغ فضای مجازی تبدیل شد. منابع رسانه‌ای مختلف این تصاویر را پوشش دادند و جریان‌های رسانه‌ای بازتاب‌های متنوعی نسبت به آن داشتند. فارغ از انتقادهای بجا و منصفانه‌ای که در خصوص رفتار زندانبانان و مسئولان اوین نسبت به زندانیان مطرح شد، خوب است این رویداد را از منظر سواد رسانه‌ای نیز مورد بررسی قرار داده و به پرسش‌های مرتبط به آن پاسخ دهیم.

یک سؤال آنکه چه گروه یا افرادی این ویدئوها را منتشر کردند؟ در همه منابع رسانه‌ای عنوان گردید گروهی موسوم به «عدالت علی» این تصاویر را در اختیار رسانه‌ها قرار دادند. تاکنون هیچ کنش رسانه‌ای از گروهی با این عنوان دیده نشده است. عنوان «عدالت علی» برای این گروه نشان می‌دهد، افشاگران با انتخاب یک عنوان مذهبی، به دنبال بی‌اعتبارسازی نظام دینی در ایران هستند. افشاگری با این عنوان علاوه بر آنکه می‌تواند مورد توجه و استقبال جریان رسانه‌ای معاند برای هجمه به نظام قرار گیرد، همچنین ذهنیت جریان خاکستری داخلی و قشر نسبتاً مذهبی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد و یک تصویر متناقض از نظام دینی را به نمایش می‌گذارد.

اولین ویدئوهای این گروه توسط صفحات منتسب به سایت رادیو فردا در شبکه‌های اجتماعی منتشر گردید که نشان دهنده همکاری افشاگران با سرویس‌های معاند خارجی بود. با این‌حال صفحات ایران اینترنشنال در شبکه‌های اجتماعی نیز در تمام اخبار و گزارش‌های خود در خصوص ویدئوهای اخیر چنین ادعا می‌کرد که گروه عدالت علی به صورت مستقیم این محتوا را در اختیار آنها قرار داده است. در کنار پوشش خبری این ویدئوها توسط رسانه‌های فارسی زبان، این گروه با راه‌اندازی یک کانال تلگرامی سعی کرد به فعالیت‌های خود جنبه رسمی‌تری بخشد و ادامه‌دار بودن این افشاگری‌ها را به مخاطب القا نماید. نحوه ادبیات به کار رفته توسط نویسندگان کانال نیز به ادبیات مورد استفاده منافقین بسیار نزدیک است. هدف این افشاگران افزایش فشارهای بین‌المللی با طرح ادعای نقض حقوق بشر در زندان‌های ایران، بی‌اعتمادسازی افکار عمومی و افزایش شکاف میان حاکمیت و مردم بوده است.

با توجه به زمان انتشار این ویدئوها نیز که همزمان با روی کار آمدن دولتی با سابقه قضایی است، نشان از هدفمندی این افشاگری برای ناامیدسازی مردم در خصوص دولت جدید و نوعی فشار بر آن است.

در خصوص هویت افشاگران دو فرضیه با دو هدف در رسانه‌ها مطرح شد. فرضیه اول آن بود که جریان معاند با هک سیستم‌های اطلاعاتی اوین به این تصاویر دست یافته تا با مانور روی این فرضیه به ضعف سیستم‌های اطلاعاتی و حفاظتی ایران بپردازند. فرضیه دوم هم در خصوص نفوذ میان مسئولان زندان و در اختیار قرار دادن این تصاویر توسط نیروهای خودی به رسانه‌های خارجی بود تا بدین وسیله افزایش اختلاف و شکاف میان مسئولان را القا نمایند.

> کاربران منتسب به جریان نفاق که جنایاتی همچون مثله کردن هموطنان خود را در تاریخ ثبت کردند، سلطنت‌طلب‌هایی که روزگاری شکنجه‌گران ساواک را تربیت می‌کردند، رسانه سعوی ایران اینترنشنال که دستور قتل خبرنگار با اره را سانسور کرد و ابایی از محکومیت جهانی نداشت و امریکایی که فجایع گوانتانامو و ابوغریب را در کارنامه خود دارد، بیشترین فضاسازی را در این خصوص داشتند

تصاویر منتشر شده گزینشی از رفتارهای نامناسب مأموران انتظامی و زندانبان‌ها با زندانیان بود که به گونه‌ای در کنار هم چینش شده بود تا رأفت اسلامی و برخورد اخلاقی با مجرمان را در نظام اسلامی به چالش بکشد و احساسات عمومی را تحریک نماید. در تمامی زندان‌های دنیا به دلیل نوع برخورد خشن و عدم پذیرش محکومیت از سوی برخی متهمان ممکن است برخوردهای تندی از سوی زندانبانان صورت بگیرد. هر چند افشاگران همه تلاش خود را کردند تا بدترین برخوردهای زندانبانان با زندانیان سیاسی در ایران را به تصویر بکشند، با این‌حال این تصاویر با خشونت‌هایی که جریان معاند تا پیش از این در فضاسازی‌های رسانه‌ای به ایران نسبت می‌داد قابل مقایسه نبود.

اما در خصوص تصاویر زندان‌ها چه رسانه‌ها و جریاناتی بیشترین موج‌سازی رسانه‌ای را داشتند؟ کاربران منتسب به جریان نفاق که جنایاتی همچون مثله کردن هموطنان خود را در تاریخ ثبت کردند، سلطنت‌طلب‌هایی که روزگاری شکنجه‌گران ساواک را تربیت می‌کردند، رسانه سعوی ایران اینترنشنال که دستور قتل خبرنگار با اره را سانسور کرد و ابایی از محکومیت جهانی نداشت و امریکایی که فجایع گوانتانامو و ابوغریب را در کارنامه خود دارد، بیشترین فضاسازی را در این خصوص داشتند.

در پایان می‌توان گفت هر چند این تصاویر به دور از انتظار بود و نیازمند رسیدگی دقیق و جدی مسئولان است، اما به نظر می‌رسد افشای آن بیش از آنکه با هدف آگاهی بخشی عمومی و فریاد زدن ظلم و دادخواهی باشد، در جهت تأمین منافع عده و گروهی خاص و بهره‌برداری سیاسی از آن جهت افزایش فشار بین‌المللی است.

افغانستان طالبانی از دریچه بیگ دیتا

گزارش

معصومه نصیری، کارشناس و تحلیلگر رسانه در کانال تلگرامی نوشت: خاورمیانه همواره قلمروی بروز و ظهور حوادثی است که آن را در صدر توجهات افکار عمومی قرار می‌دهد، یک روز عراق، یک روز لبنان، یک روز سوریه و حالا در همسایگی ما افغانستان بعد از یک دوره ورود، نفوذ و اشغال توسط امریکا و حمایت‌های حباب گونه آن تحت سلطه کامل طالبان قرار گرفته است؛ طالبانی که ماهیتاً گروهی افراطی است اما به‌ظاهر بنای به‌روزرسانی خود را دارد اما کمتر کسی در این کشور و دنیا این ادعا را در میان‌مدت و بلندمدت قابل تحقق و شدنی می‌داند.

کاربران ایرانی در قبال «افغانستان در سیطره طالبان» بی‌تفاوت نبوده‌اند و اکثراً خواهان حفظ استقلال این کشور و تسهیم قدرت میان گروه‌های مختلف و برقراری صلح و امنیت عمومی برای مردم مظلوم افغانستان هستند. رصد دیتاک نشان می‌دهد توییتری‌ها بیشتر سویه انتقادی نسبت به سلطه طالبان بر افغانستان داشته‌اند که نتیجه این کنشگری. ۴۶۲هزارو ۱۰۰ توییت، ۲۸۶ هزار و ۱۰۰ ریتوییت و ۳میلیون و ۲۰۰هزار لایک بوده است. هشتگ‌های طالبان، افغانستان، احمدشاه مسعود و ایران با مجموع ۸۸هزارو ۱۱ مورد به کارگیری، پرکاربردترین هشتگ‌های پیرامون این موضوع در توییتر بوده‌اند.

پرلایک و پربازنشرترین محتوای توییتر در این باره مربوط به توییت سه دختر افغان که خواهان حق حیات هستند و زندگی زیر پرچم طالبان را نمی‌پذیرند، بوده است که مجموعاً ۴هزارو۴۹۶ ریتوییت، ۸هزارو۲۴۰۰ لایک و حدود ۲هزار کامنت را به خود اختصاص داده است. کاربران در بستر اینستاگرام حواشی مربوط به حضور طالبان در افغانستان و بازخوانی تاریخی این گروه را مورد توجه قرار داده‌اند. غلبه در فضای اینستاگرام پرداختن به روحیه خشونت‌طلبی و افراطی‌گری طالبان بوده است. ۲۵هزار و ۴۰۰ پست، ۲۵میلیون و ۴۰۰هزار لایک و ۱۰ میلیون کامنت نشانگر درگیر شدن افکار عمومی ایران با موضوع تسلط طالبان در افغانستان دارد. خبر صفحه من و تو به نقل از اسکای نیوز مبنی بر اینکه «طالبان یک زن را به دلیل کیفیت پایین آشپزی برای جنگجویانش به آتش کشید» با ۸۲۲هزارو ۳۵۷ لایک، پرتوجه‌ترین مطلب این بستر بوده است. اما در بستر تلگرام اخبار بعد از تسلط طالبان بیشتر مورد توجه کاربران بوده است. ۱۷۴هزارو ۵۰۰ پست و ۷۸۲ میلیون و ۴۰۰هزار بازدید محصول این پیگیری و کنشگری بوده که عکس‌ها بیشترین محتوای مورد توجه قرار گرفته کاربران در این بستر بوده‌اند. دو خبر «وضعیت جنگ‌زدگان افغانستانی در مرز ایران» با ۲۸۶ هزار بازدید و منتشر شده در صفحه خبر فوری و «تصویر سرنشینان هواپیمای امریکایی بعد از خروج از فرودگاه کابل» با ۳۸۶ هزار بازدید و منتشر شده در کانال گیزمیز نشان از اهمیت رخدادهای پس از تسلط این گروه بر افغانستان بوده است. وضعیت امروز افغانستان را می‌شود از چند زاویه مورد بررسی قرار داد؛ اول اینکه پیوند وضعیت یک جامعه با نگاهی غیر خودی، در نهایت سبب تن دادن به شرایطی خواهد شد که مذمت جهانی و داخلی آن کشور را به دنبال دارد. دوم اینکه امروز نگاه به افکار عمومی مؤید این نکته است که رویکردهای عمومی ممکن است مسیری متفاوت با جهت رویکرد سیاسی و حتی ژئوپلتیک غالب و حاکم داشته باشد و تداوم هر اقتداری نیاز به همراهی عمومی دارد. تغییر ماهیت اگر توان اقناع اکثریت را نداشته باشد، محکوم به ناآرامی و شکست خواهد بود.

و در نهایت اینکه واقعیت طالبان آنچه بود و آنچه هست و واقعیت امروز افغانستان طالبانی، نیاز به واکاوی به دور از بازنمایی‌های منفی، گاهی خنثی و مثبت موجود دارد.

> کاربران ایرانی در قبال «افغانستان در سیطره طالبان» بی‌تفاوت نبوده‌اند و اکثراً خواهان حفظ استقلال این کشور و تسهیم قدرت میان گروه‌های مختلف و برقراری صلح و امنیت عمومی برای مردم مظلوم افغانستان هستند. رصد دیتاک نشان می‌دهد توییتری‌ها بیشتر سویه انتقادی نسبت به سلطه طالبان بر افغانستان داشته‌اند

دیدگاه

درخور تحسین و تأمل

گفت‌وگوی تلفنی و مستقیم صداوسیما با سخنگوی طالبان در خلال برنامه‌ای پیرامون وضعیت کنونی افغانستان، واکنش‌های متفاوتی را برانگیخت. برخی آن را حمایتی روشن از یک گروه تروریستی دانستند و برخی این اقدام را حرفه‌ای و مناسب کار رسانه توصیف کردند. دکتر اکبر نصراللهی، استاد روزنامه نگاری و کارشناس رسانه این اقدام را «درخور تحسین و تأمل» دانست و در کانال تلگرامی خود نوشت:

اقدام شبکه افق در مصاحبه با سخنگوی طالبان و سایر کارشناسان را حرفه‌ای، مسئولانه و درخور تحسین می‌دانم. این اقدامات نشان می‌دهد نظام ظرفیت پوشش صادقانه و جامع وقایع بحران‌های مختلف و ارائه تحلیل را دارد و همکاران رسانه‌ای نباید ترس و محافظه‌کاری خود را توجیه و به پای نظام بنویسند. بی‌تردید در چند روز گذشته میدان‌دار افکار عمومی در تحولات افغانستان، رسانه‌های رسمی داخلی نبودند و با تأسف خبرهای غیرعادی افغانستان هنوز هم عادی در رسانه‌های داخلی پوشش داده می‌شوند و مردم نمی‌توانند زوایا و ابعاد پیچیده تحولات افغانستان را از زبان کارشناس‌های غیر تکراری داخلی بشنوند.

مخلص کلام تأخیر در استارت، تعجیل در استاپ، محافظه‌کاری، روایت ناقص و دست چندم، کمی‌گرایی، خودمحور بودن و تحلیل‌محور و جریان‌ساز نبودن، فقدان تنوع در کارشناسان و گوش نکردن حرف منتقدان و کارشناسان از جمله اشکالات رسانه‌های رسمی به‌ویژه صداوسیما در پوشش رسانه‌ای تحولات بحرانی بود و هست.

اما در مقابل رسانه‌های دیگر از این خلأ و ضعف حداکثر استفاده را در بحران جاری افغانستان کرده‌اند؛ ۱. ایران اینترنشنال به موازات پوشش پرحجم و تحلیلی تحولات افغانستان و مصاحبه با کارشناسان مختلف و همزمان با سقوط کابل، ایران اینترنشنال افغان را راه‌اندازی کرده‌است.

۲. بی‌بی‌سی فارسی هم پوشش تحولات افغانستان را زود و خوب شروع کرد و ادامه داد. تنوع کارشناسانی که با آنها در این شبکه مصاحبه شد، کم‌نظیر است؛ هر روز از چهره‌های جدید از داخل افغانستان، مقامات فعلی و قبلی، کارشناسان از اقصی نقاط جهان استفاده می‌شود؛ مصاحبه با مقامات، نخبگان و مردم از جمله صلاح‌الدین ربانی، حامد کرزای، حکمتیار، شهردار کابل، برادر احمدشاه مسعود، سخنگوی طالبان، مشاور اشرف غنی، رئیس دفتر سابق اشرف غنی و هنرمندان مختلف بخشی از لیست طولانی مصاحبه‌شوندگان در چند روز گذشته بی‌بی‌سی است.

حرف‌ها در این زمینه زیاد و گزارش‌های دوستان در این خصوص هم رنگی، کمی و اداری است، بنابراین بررسی عملکرد رسانه‌های رسمی در بحران‌ها از نوع اعتراضات بنزینی، حمله داعش به مجلس، ترور شهید فخری‌زاده و غیره، همایش تخصصی و محیط آرام و دوستانه را می‌طلبد اما عمیقاً اعتقاد دارم:

صداوسیما با ادامه رویکرد سنتی و راهبردهای انفعالی و واکنشی در بحران‌ها در رقابت ناتوان و در جنگ روایت‌ها بازنده است. نظر شما چیست؟ چرا؟

نکته

عصبانی باشید!

پژوهشگران دانشگاه ییل دریافتند اعضای گروه‌های سیاسی افراطی بیشتر از اعضای گروه‌های میانه‌رو عصبانیت خود را بروز می‌دهند. پژوهشگران دانشگاه ییل دریافته‌اند که تعداد بالای «لایک» (پسندیدن) و «بازنشر» پست‌ها در رسانه‌های اجتماعی افراد را تشویق می‌کند از نظر اخلاقی عصبانی باشند.

ویلیام بردی، پژوهشگر پسا دکترای دانشکده روانشناسی دانشگاه ییل که با مالی کراکت، استادیار روانشناسی روی این پژوهش کار کرده است، گفت: «تشویق‌ها در رسانه‌های-اجتماعی باعث شده است لحن مکالمات سیاسی ما در فضای مجازی تغییر کند.»

پژوهشگران میزان عبارات غیراخلاقی هنگام عصبانیت کاربران توییتر در بحث و جدل‌هایشان درباره زندگی واقعی را اندازه گرفتند و به این نتیجه رسیدند که الگوریتم‌ها و شاخص‌های مشارکت، کاربران را تشویق می‌کند به این رفتار خود ادامه دهند. آقای بردی گفته است: «این اولین مدرک است که نشان می‌دهد برخی افراد در طول زمان به دلیل تشویق‌هایی که از طراحی ابتدایی رسانه‌های اجتماعی دریافت می‌کنند، یاد می‌گیرند عصبانیت و خشم خود را بیشتر ابراز کنند.»

پژوهشگران ۱۲/۷ میلیون توییت از ۷هزار و ۳۳۱ کاربر را زیر نظر گرفتند و با استفاده از نرم‌افزار هوش مصنوعی بررسی کردند آیا کاربران با گذر زمان عصبانی‌تر می‌شوند؟ آنها دریافتند کاربرانی که به علت اعلام نظر عصبانیت‌آمیز خود واکنشی از دیگران دریافت می‌کردند، بیشتر احتمال داشت در پست‌های بعدی خود عصبانی‌تر ظاهر شوند.